

SER MESTRA, FER ESCOLA

Durant aquest temps de preparació, venia preguntant-me per què sentia com un nus a la panxa, per què em produïa certa intranquil·litat el fet d'escriure, de posar nom a l'experiència que dia darrere dia organitza el meu estar a l'aula. Tants anys en l'ofici i de no ser aquesta la primera vegada que pose veu a les meues inquietuds o participe en debats i pensament sobre l'escola, l'educació o el ser mestra, no ha fet que amainara la fragilitat en la que em moc a l'hora de trobar les paraules justes.

La majoria de vegades, parlar del que em passa, sent o visc a l'escola em resulta fàcil. Cada dia està envaït per multituds d'anècdotes o situacions que fàcilment són comentades i traspassades a qui m'envolta, però és diferent el que busque, perquè aquestes paraules d'avui estan pensades per a ser contades i sent que l'ordre lògic que acompanya moltes narracions sobre l'escola no em serveixen per a contar el que per a mi és nucli de significat i paraula viva que m'ajude a donar sentit, no sols per a mi, el ser mestra.

Relacionar-me amb textos lúcids que analitzen i pensen sobre el sistema educatiu obrint-me la ment a la comprensió de manifestacions en les pràctiques escolars d'interessos mercantilistes i contraris a entendre l'educació com a dret humà, m'ajuden a reconèixer la influència del poder hegemònic en moltes de les seues concrecions: en Jurjo Torres, Nico Hairtt, Jaume Martínez o Cèsar Cascante trobe els anàlisi que permeten identificar moltes de les polítiques que des del poder es desenvolupen i tracten de ser omnipresents. Ells m'ajuden a la comprensió de coses que estan passant, però no és tampoc aquesta anàlisi la que vull fer palés.

Si més no, voldria fer un tall en aquesta línia de parlar de l'escola. Tot aquest pensament no ho explica tot el que passa a l'escola i tot el que ocorre dia darrere dia en multituds de centres escolars, en moltes de les aules per on també hi circula vida. Si no fos així, l'escola s'hauria caigut. Seria insostenible si sols circulara el que el poder dominant té previst, planifica, prepara i dirigeix de manera continuada. Contra aquesta idea totalitzadora d'explicar la realitat, les paraules de Milagros Montoya posen nom a allò que sent com a veritat:

Amb tot, cal dir que aquesta no és tota la realitat. Alguna cosa està canviant a l'escola, encara que aquesta transformació no siga notícia. Perquè jo sóc escola i també sóc educació i també ho són altres Professores i Professors amb qui estic en relació i en qui també s'ha despertat el desig de canvi que no poden fer-ho ni les lleis ni els drets. És un canvi de relació educativa. Cada vegada som més les professores i alguns professors que ens atrevim a estar en educació en primera persona, reconeguent autoritat femenina i posant en joc allò que està en les nostres mans per a fer visible l'amor que, segons Maria Zambrano, fa possible allò que semblava impossible".

Milagros Montoya. Ensenyar: una experiència amorosa. Ed. Sabina 2.008

Si jo pensara l'escola i el meu ser mestra des del que el sistema educatiu em procura, res no seria possible i segurament a hores d'ara no podria sino sentir-me víctima des d'allò que m'és donat. Però cada curs que incie sempre pense els meus alumnes, les mares dels meus alumnes que esperen de mi que crega que és possible una escola diferent, em projecten desig i la confiança de que passe alguna cosa diferent, de que crega en la possibilitat de que en les meues mans, amb mi el seu fill, la seua filla, pugui aprendre, pugui millorar, pugui venir a l'institut content, contenta, de que pugui fer alguna cosa interessant per modificar aquella conducta errònia, aquell caràcter malmés, aquella apatia que arrossega. Aquesta projecció de cada inici de curs, és per a mi com un regal, com una energia que torna el sentit original cap a mi, cap a allò que està en la meua mà fer i m'obri de possibilitats que em donen empeny en el meu primer pensar l'escola des del desig d'allò que vull que siga.

És per això que no pense mai inicialment a partir de les dificultats, sinó des del que vull fer, des del que desitge que ocorrisca en eixa situació concreta a través de mi. Les paraules d'Anna Maria Piussi il·lustren el sentit del que vull dir:

Els problemes actuals poden ser presos com una oportunitat fèrtil de repensar paradigmes consolidats i obrir altres formes de cultura i de convivència, ja ara, i partint d'allò que existeix, en compte de viure-ho com una crisi i paràlisi inevitable. Com puc fer que allò negatiu de les nostres vides no es transforme en mal sino que, pel contrari, pugui esdevindre una força creativa i transformadora?

Invite a veure el desordre actual com un canvi de cicle històric. L'orientació interna cal captar-la amb les seues contradiccions i recolzar-la, valorant els processos creatius ja presents, anant més enllà de la crítica sense fi, que acaba tancant-se en sí mateix, i més enllà de la difusa pràctica futurista, voluntarista i intel·lectualista, destinada amb tanta freqüència a equivocar-se d'enemic."

Anna Maria Piussi. Educación Nombre Común Femenino. Ed. Octaedro. 2.006

I és aquesta la primera idea que pose sobre la taula: creure que amb tu les coses poden ser diferents, genera i obri possibilitats de transformació de la realitat, naix des de la llibertat i no des de la possibilitat que ens atorga el poder. El límit i també les possibilitats es troben en el meu desig de ser.

Em detindré hui en el que són 2 dels eixos que m'obrin la mirada i la possibilitat d'aquest desig de ser mestra i fer escola:

- 1.- POSAR LA RELACIÓ AMOROSA AL CENTRE DE L'EDUCACIÓ
- 2.- RECUPERAR EL SENTIT PROPI I EL SIGNIFICAT DEL SABER COM A MEDIACIÓ

POSAR LA RELACIÓ AMOROSA AL CENTRE DE L'EDUCACIÓ

A.- EL SENTIT DE LA RELACIÓ

El mercantilisme, el neoliberalisme que orienta i tracta de dirigir el sistema educatiu, va penetrant de manera subtil la vida escolar, desplaçant la RELACIÓ del nucli neuràlgic de l'educació. Tal vegada, més que un desplaçament, podem dir una instrumentalització de la relació, perquè li dóna un valor de mercaderia, de canvi....., de manera que de la relació cau l'amor per a ocupar el seu lloc la utilitat.

La productivitat no contempla els temps "morts", en realitat vivíssims, de la conversació, de l'intercanvi, de la passivitat activa, de la reflexió solitària o compartida. I on els llenguatges tècnic-especialitzats i la llengua "bancaria-empresarial" circulant asseca l'ànima. També a l'escola, a la universitat, en els llocs educatius i de tenir cura (hospitals, residències...). Llocs que, més encara que d'altres, viuen i acompleixen les seues finalitats solament si els alimenta eixe invisible, no calculable, no certificable aliment representat per l'atenció a les relacions, per la valentia d'exposar-se en primera persona tot i assumint certes opcions i responsabilitats, per la intel·ligència de les coses que esdevenen del fer-se mediació viva .

Anna Maria Piussi. Educación Nombre Común Femenino. Ed. Octaedro. 2.006

I aquesta relació medidora en educació, és l'amor

Pense en l'amor com a passió i com energia cognoscitiva personal i impersonal alhora, com un saber de l'ànima lliurement vinculada amb el propi sentir i fidel al "sentit de l'amor que és el sentit de l'existència com a ofrena", com apertura (Maria Zambrano 1997: 118) Intel·ligència de l'amor, doncs, que sap anar al més profund del ser i tornar a posar en moviment el fluix de la vida precisament perquè sap disgregar, sense, destruir. Solta les incrustacions en les que està capturada la vida, dóna talls en les fixacions produïdes pels costums, fa forats en l'horitzó de l'autosuficiència del jo/nosaltres, en les fronteres ja traçades per la voluntat del

poder o per la racionalitat productiva , objectivadora, no per a destruir, sinó per a obrir camins nous, per a fer lloc a relacions on sols hi havia separacions, per a donar vida a paraules i coses inertes o mortes. La de l'amor és una presència ordenadora.

Anna Maria Piussi. Educación Nombre Común Femenino. Ed. Octaedro. 2.006

Les habilitats socials són la cortesia, però no és posar al centre la relació. Potser que amb poques H.S. hi trobem relacions intenses, de la mateixa manera que poden haver-hi bones, formals habilitats de relació amb d'altres sense que es menege res dins de tu, sense que ens deixem "tocar" per l'altre. És aleshores quan parlem de desafecció que ho impregna tot, allunyant-nos de la possibilitat de ser en relació.

D'igual manera que les H.S. no és el mateix que posar la relació al centre de l'acció educativa, tampoc l'afectivitat o l'educació dels sentiments, és la mateixa cosa que l'amor com a nucli de l'educació. És més crec que l'educació és l'art d'amor més profund que un ser humà fa amb un altre, on l'objecte de desig és l'altre i la relació que fa possible que creisca més enllà de nosaltres mateix. Crec que ens costa educar en funció de la nostra capacitat d'amar, d'estimar. És donar i crear vida en l'altre.

Posar al centre la relació té conseqüències en el meu estar a l'aula de molts matisos:

Significa buscar per a cadascú, per a cadascuna de les meues alumnes, el seu lloc a l'aula de manera singular, no anònima

Vol dir que és objecte d'escolta, d'atenció i interès

Vol dir que la seua presència és important per a mi i que tot allò que porta és una oportunitat d'ampliar la meua comprensió d'allò humà i m'obri la possibilitat de ser. També del valencià (la llengua que jo ensenye) com una llengua viva, que es refà en els seus significats, formes i sentits , que pren cos i vida en contacte amb cadascú, cadascuna.

B.- RELACIÓ QUE POSA MESURA I CREA VINCLES

Moltes de les meues alumnes i més dels meus alumnes, manifesten conductes, formes d'estar, pensar, relacionar-se que no sols no compartisc, sinó que em produeixen un gran dolor perquè reconec en eixes manifestacions, un marcat signe de violència i autodestrucció.

Sé que totes aquestes manifestacions són expressions de la violència en la que han crescut, no obstant això no han ofegat en sí mateix el desig i la necessitat d'amor. A poc que escolte, estan ansiosos i ansioses d'estima. Les seues experiències amoroses , en alguns casos, són llunyanes, però han existit. Restituir aquest lligam, és important. De la mateixa manera que aprendre a llegir desig i necessitat on els demés veuen problema, m'obri portes a saber què fer.

Sent que el millor antídote contra la violència és la pràctica de l'amor i sé que és aquesta pràctica la que fa insofrible la violència. Per això desplaçar-me d'aquest ordre de violència i obrir experiències amoroses , em dona la possibilitat de relació des d'un altre ordre, més que insistir en el cercle de la violència en el que pareixen instal·lades moltes pràctiques escolars.

C.- NO EXCEMPTA DE CONFLICTES

" Amar no és consol, sinó llum" ens diu Simone Weil, de manera que l'amor no sempre s'expressa en una relació idíl·lica, fantàsica o fora del món, exempta de conflicte. És important reconèixer-ho perquè significa trencar , despullar l'amor del caràcter "nyonyo" en que moltes vegades es significa. La pràctica de l'amor és mesura, és posar mesura i per això no és consol. Per això s'aparta de la llàstima, de la indiferència, del fàstic, del mirar cap a un altre costat.., per això ens és difícil,

perquè ha de basar-se en el posar mesura, en el posar llum, per això el risc i els conflictes estan presents en la relació amorosa.

D.- QUE TRAVESSA EL NEGATIU

Allò negatiu són els obstacles, les carències, el buit, les pors...tot allò que considerem una pertorbació, un fre o un destorb en la nostra vida, allò que ens resulta difícil d'evitar malgrat saber que sense això tindríem una vida més equilibrada. El negatiu està present en la vida de tots els éssers humans i la seua solució no està en obviar-ho ni negar-lo, passa per travessar-lo i assumir-lo. Assumir l'obstacle, saber per què ens resulta un destorb.

Malgrat el que parega en un principi, allò negatiu no és sinònim de "roin" . No coincideix exactament amb el mal, és més bé allò que s'interposa en el camí, en el camí de la felicitat, de la vida, dels desitjos....I assegura Luisa Muraro, cal travessar-lo per a ser lliure.

Gemma del Olmo" Lo divino en el lenguaje"Ed.HORAS I HORAS 2.006

Trobe en aquestes paraules de Gemma del Olmo un gran aprenentatge: No hi ha que instal·lar-se en el dolor, sinó traspasar-lo. Reconec en esta pràctica a moltes mares que malgrat el dolor que els produeix veure el seu fill a la presó, malgrat no compartir les conductes que han provocat el seu tancament, malgrat el dolor, estan ahí, visitant-los, esperant canvis en la seua conducta, confiant en que se'n sortirà, mantenint viva l'esperança cap un altre lloc, buscant totes les sortides possibles.Trobe també en les "agueles de la plaza de Mayo" Argentines,la mateixa pràctica.

Així que, quan va caure sobre mi la instrucció d'un expedient disciplinari que per conductes desmesurades se li obria a un alumne, primer em vaig sentir inundada pel dolor.La judicialització de la vida escolar és un fet ja més que evident. El desplaçament cap al dret en la resolució a les relacions docents i educatives deteriorades, va impregnant les esferes d'allò que ens incomoda, que entra en crisi. La sacralització del DRET, com allò que pot ordenar el que apareix com a desordre, insatisfacció, diferències, desajusts educatius, el veure en la declaració dels DRETS la solució al mal d'escola. Drets que s'expressen individualment, que no enten de diversitats, desigualtats, ni diferències i que estableix el límit de la llibertat personal en la llibertat de l'altre(curiosa manera d'entendre la llibertat com a límit, quan la meua experiència és que quan més lliure és qui tinc a prop més lliure em fa sentir-me a mi). Mala formulació per a una referència educativa que obvia el més bàsic dels principis humans: la relació i la llibertat . Es fem en relació i és en aquest vincle que trobem sentit i podrem recuperar el nostre lloc en el món.

Segurament,està bé que reconeguem l'Educació com a Dret Humà. Aquest concepte n'és la garantia jurídica de l'obligació de l'Estat, per garantir-la per a totes i cadascuna de les criatures,però no ens serveix per a pensar l'educació del dia a dia, ni és tampoc el Dret a l'educació del que vaig aprendre de la mà del nostre Mestre Gonçal Anaya. El que em preocupa és com aquest concepte pot i ens està dugent a la judicialització de la vida escolar, és a dir, en com els termes, conceptes, procediments dels que el Sistema Jurídic s'ha dotat, estan fent-se servir per a orientar les pràctiques, la relació, la vida escolar i el nombrar de les diferents situacions,explicar els problemes,enunciar necessitats , i ací estic segura de que s'equivoquem Drets i deures, obligacions, procediments tots ells,que ens allunyen de la relació que fa possible ensenyar i aprendre.

Quan un alumne, quan una alumna, un mestre, ha de tirar mà al dret i a les obligacions així formulades, normalment de l'altre,és que el vincle s'ha trencat i sense vincle és impossible una relació de Mestre-Alumne.

Pense el vincle com allò pel qual una persona es sent vinculada i en relació amb l'altra i amb l'esdevenir del que fem. És la relació que crea, modifica la realitat per la nostra presència en ella.

En realitat, parlar de vincles és parlar del que dóna sentit i sosté la PARTICIPACIÓ en l'aula o en el centre, és el rerefons del significat de prendre i sentir-se part.

Quan parlem de desafecció, de no implicació, de no participació, estem reconeguent que s'han trencat els vincles.

Quan una classe funciona, quan la teua classe funciona i la percepció dels que hi són, és que no passa res si algú no hi és, que tot pot funcionar igualment al marge dels que hi són, estem diguent que no hi ha vincle.

Trenquem el vincle cada vegada que un alumne, que una alumna, que un mestre o una mestra, ha de deixar la seua experiència de vida fora del centre, cada vegada que se li nega mostrar qui és, cada vegada que no compta amb el quefer escolar quan té un problema, una dificultat, una descoberta o una il·lusió en la vida.

Quan parle de vincle és una relació que no és possible reduir-la a la implicació, compromís o sentit de la responsabilitat per imperatiu legal. És quelcom tot això i no ho és. Sembla com si aquests conceptes esdevingueren del sentit del deure, del sentit de la raó, del haver de fer, aliè a qui els ha de viure. Mentre que el vincle del que parle esdevé del desig i de l'amor, del desig de sentir-se vinculat a l'esdevenir a través de la relació, de la vida de l'altra persona, o bé de les coses que hi fem junts. És el sentit profund de sentir-me que hi formem part d'allò i de l'altre i que aquesta ens fa còmplice de la seua vida i de les coses que hi fem, tant com de la meua ho és ell o ella.

Instal·lar-se en el dolor et paralitza, reconèixer-lo i travessar-lo et posa en acció. I així convertir la instrucció de l'expedient en una possibilitat d'obrir relacions amb la criatura, la mare, els serveis socials, l'equip educatiu, m'ofereix la possibilitat de la creació i també ompli de significat a la situació viscuda per aquest alumne (hui denostat pel sistema) com a mediació viva, present, si més no per a millorar el que altres podran viure.

UN SABER PER A LA VIDA

AMB SENTIT PER AL QUE ENSENYA I PER A QUI APREN

Ens cal alliberar el coneixement del sentit instrumental, mercantilista en el que està instal·lat. Allò que importa, ens ho recorda Gómez Llorente en el seu article "la privatización encubierta" són els coneixements que pel seu caràcter són formalment buits, que tinguen fàcil adaptació a allò nou..... allò important és "aprendre a aprendre" buit del què i el per a què, buit de significat.

El sentit d'allò que aprenc està en una altra part, en el valor de canvi que puga tindre en el futur, és a dir es troba fora de sí, fora d'allò que aprenc. Mestres i alumnes ens trobem així agafats, presos del buidatge de sentit i significat que en les nostres vides té allò que organitza el centre educatiu, allò que l'atravessa i media entre nosaltres: el saber

En un programa de TV, em va impactar la intervenció d'un jove alumne que deia: " els mestres ja no volen ensenyar res" Estava expressant la manca de sentit que té per al mestre, per a la mestra, allò que ensenya. La relació instrumental que manté amb el coneixement, ensenyar li permet guanyar-se la vida, però la vida hi és fora d'allí

Al seu article "Hacerse mediación viva" Asun Gómez ens retrata una de les preguntes que amb més repetició he trobat en altres aules i en els meus i les meues alumnes: Per a què em serveix aquesta assignatura? I fins i tot per a què em serveix anar a l'institut? Ana Mª Piussi diu que aquesta pregunta pareix estar inscrita en la ideologia d'allò útil

La pregunta pot ser acollida com un desafiament, i aleshores, acabem apuntant-se al registre utilitarista, i els responem amb fàstic o amb incomoditat mostrant aquesta o una altra utilitat social. En aquest cas, els joves o, al menys, una bona part d'ells, tenint que valorar com a consumidors la mercaderia que l'adult venedor els proposa, probablement no la compraran. Evitem així el do de la pregunta que remouria els nostres costums tranquils i que, de colp i volta, podria obrir, en l'estret espai del nostre jo, l'espai de l'ànima, el lloc d'una mida nostra, singular, dels

aconteixements externs, lloc en el que poder evitar les trajectòries interpretatives habituals i pensar d'una altra manera. I deixem així de captar allò essencial suggerit per la seua pregunta: la recerca d'un sentit personal d'allò que s'ensenya, la possibilitat d'encontrar un lloc propi en els sabers i el desig amorós d'una presència en el món subjectivament significativa

Anna Maria Piussi. Educación Nombre Común Femenino. Ed. Octaedro. 2.006

I així trobar el sentit propi d'allò que ensenyem constitueix l'oportunitat de posar-ho en circulació amb la possibilitat de que servisca per a un altre. Si té sentit per a mi potser li servirà.

Si això és així en moltes experiències educatives, el valencià queda encarnat plenament en aquesta trajectòria, perquè ja d'entrada no sols té un valor instrumental subtil, sinó que està catalogada, titulada i reconeguda per aquest caràcter instrumental que li buida de sentit propi i de contingut més enllà de servir per a una altra cosa.

Aprendre a llegir i a escriure independentment de què llegir, quina escriptura, quina paraula.....D'aquesta manera la paraula deslligada de la vida, va creant en nosaltres persones mudes davant nosaltres i en el món, amb dificultat per anar més enllà de la repetició del que altres ja han posat al món.

Mestra de Valencià. És un privilegi per a mi poder fer de mestra de valencià. Estime la meua llengua i la trobe un bon regal per a fer als meus alumnes, sobretot perquè tampoc jo he acabat el procés d'aprenentatge de les paraules i em dona la possibilitat permanent d'aprendre.

Partisc d'una manca de reconeixement tal cap aquest coneixement, que la recerca de sentit es dona de manera continuada, no sols per als alumnes, sinó també per a mi. Res és per sempre, sempre obert a nous significats, (les llengües oprimides tenen açò)

A la fragmentació del saber, l'acompanya el sentit disciplinar del saber. Dos obstacles que no faciliten sinó que entrebanquen el desig d'aprendre i ensenyar, per això pose tota la meua atenció a:

* no limitar la classe de llengua al coneixement de la llengua. Tot cap en la classe de valencià, en el món de la recerca de paraules vives i de textos amb sentit.

* Estar oberta a allò imprevist, no solament en forma de propostes a fer sinó en el que es manifesta quan entrebanquen les que jo hi pose sobre la taula i estar disposada a veure-hi les possibilitats.

* Veure com a oportunitats els límits que em presenten els meus alumnes.

Pilar Tormo Sainz. Gener. 2.009